

Jaarverslag 2021

**Commissie van Toezicht RIVM
juni 2022**

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting	3
1. Inleiding	4
2. Wettelijke taak en werkwijze	5
2.1 Wettelijke taak	5
2.2 Werkwijze	5
2.3 Informatievoorziening	6
3. Algemeen	7
3.1 Vergaderingen en contactmomenten	7
3.2 Actuele onderwerpen	7
3.3 Algemene indrukken van de Commissie aan de hand van verstrekte overzichten	8
3.4 Bedreigingen van de onafhankelijkheid	8
3.5 Kennisbasis RIVM	9
4. Strategisch Programma RIVM (SPR)	10
4.1 Jaarrapportage SPR 2020	10
4.2 Contourennota SPR 2023-2026	10
5. Wetenschappelijke audits	12
5.1 Methodologie	12
5.2 Follow-up audit Straling	12
5.3 Wetenschappelijke audit Medische Technologie	12
5.4 Wetenschappelijke audit Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV)	14
6. COVID-19	15
6.1 Updates tijdens vergaderingen	15
6.2 Opvolging Quickscan COVID-19	15
7. Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit	18
8. Oordeel van de Commissie	19

Samenvatting

De Commissie van Toezicht heeft tot taak het wetenschappelijk niveau en de onafhankelijkheid van het RIVM te bewaken. Zij doet hierover jaarlijks verslag aan de eigenaar, het Ministerie van VWS.

Het jaar 2021 stond wederom in belangrijke mate in het teken van de COVID-19 pandemie. De Commissie oordeelt dat de door haar geformuleerde aandachtspunten, in de door haar in 2020 uitgevoerde Quickscan COVID-19, door zowel het RIVM als het ministerie van VWS deels adequate opvolging hebben gekregen in 2021. De aanbeveling van de Commissie van Toezicht om wetenschappelijk onderzoek naar de impact van de epidemie op de bredere volksgezondheid te continueren en uit te breiden is echter slechts beperkt opgevolgd, door het ontbreken van een opdracht hiertoe vanuit het Ministerie van VWS. Ook de aanbeveling om de kennisbasis van het RIVM te versterken door de financiering te verruimen is helaas nog niet gerealiseerd.

Aan de hand van overzichten van het aantal publicaties van het RIVM in internationale wetenschappelijke tijdschriften constateert de Commissie dat, na de daling die zich enkele jaren geleden heeft voorgedaan, de publicatie-output zich nu op een lager niveau lijkt te hebben gestabiliseerd. Dit is een punt van aandacht, dat niet kan worden losgezien van de te krappe financiering van de kennisbasis.

De Commissie heeft in 2021 ook aandacht besteed aan het Strategisch Programma RIVM (SPR). Zo is de jaarrapportage SPR 2020 voor advies voorgelegd aan de Commissie van Toezicht en hebben de leden van de Commissie van Toezicht gereflecteerd op de Contouren SPR 2023-2026.

In 2021 is de Audit Medische Technologie afgerond. De Commissie acht de aanbevelingen zeer relevant en is blij met de aanpak van het RIVM om tot herijking van de visie en strategie te komen. De Commissie van Toezicht heeft besloten een volgende wetenschappelijke audit te houden met betrekking tot de Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV). Ook heeft de Commissie besloten een audit naar COVID-19 modellering uit te laten voeren. Beide audits vinden plaats in 2022.

De Commissie van Toezicht constateert dat zich in 2021 binnen het gezichtsveld van de Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit (VWI) geen problemen hebben voorgedaan die bredere aandacht vragen. Gezien het geringe aantal signalen en meldingen acht de Commissie het wel van belang de vindbaarheid van de VWI te vergroten.

De Commissie heeft in 2021 in dialoog met senior-medewerkers kunnen reflecteren op mogelijke bedreigingen van de onafhankelijkheid van het RIVM. De Commissie was onder de indruk van de zorgvuldigheid waarmee afwegingen werden gemaakt, en is van oordeel dat het RIVM op een goede wijze is omgegaan met het waarborgen van de onafhankelijkheid van het instituut.

De Commissie van Toezicht verklaart dat haar bevindingen in 2021 het beeld van eerdere jaren bevestigen dat het RIVM er in het algemeen goed in slaagt om de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van het instituut te waarborgen.

1. Inleiding

In dit jaarverslag doet de Commissie van Toezicht van het RIVM verslag van de bevindingen van haar werkzaamheden in 2021. Op basis van deze bevindingen stelt de Commissie een verklaring op over het wetenschappelijk niveau en de onafhankelijkheid van het RIVM. Haar oordeel rapporteert zij aan de eigenaar van het RIVM, de plaatsvervangend Secretaris-Generaal (pSG) van het Ministerie van VWS.

Om tot een oordeel te komen laat de Commissie zich informeren over de ontwikkeling van de wetenschappelijke output van het RIVM en actuele ontwikkelingen die hun weerslag kunnen hebben op de wetenschappelijke statuur van het RIVM. Verder komen een aantal vaste onderwerpen aan bod zoals de invulling, uitvoering en evaluatie van het Strategisch Programma RIVM (SPR). Tevens neemt zij in haar oordeel de bevindingen van de Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit mee, die rapporteert aan de Commissie van Toezicht. Tot slot is het oordeel van de Commissie doorgaans gebaseerd op wetenschappelijke audits die in opdracht van de Commissie worden uitgezet.

In de volgende hoofdstukken komen de belangrijkste ontwikkelingen en gebeurtenissen in het werk van de Commissie in het jaar 2021 aan de orde. Het volledige Jaarverslag van de Commissie wordt gepubliceerd op de website van het RIVM. Een korte samenvatting van het Jaarverslag van de Commissie wordt opgenomen in de Jaarrapportage RIVM 2021 aan de eigenaar van het RIVM.

2. Wettelijke taak en werkwijze

2.1 Wettelijke taak

De formele positie van de Commissie van Toezicht is vastgelegd in de Wet op het RIVM en de Memorie van Toelichting bij de wetwijziging van maart 2020¹. De Commissie van Toezicht heeft, zoals daarin gesteld, tot taak “het wetenschappelijk niveau en de onafhankelijkheid” van het RIVM te bewaken.

De kern van het werk van de Commissie wordt van oudsher gevormd door toezicht op en advies over de kwaliteit van het onderzoek van het RIVM, inclusief de daarin door het RIVM gehanteerde kwaliteitssystemen. De Commissie voert daarom, in overleg met de directie van het RIVM, wetenschappelijke audits uit en is nauw betrokken bij de invulling die het RIVM geeft aan het Strategisch Programma RIVM (SPR). Tevens ziet de Commissie erop toe dat kritiek van wetenschappelijke aard van binnen of buiten het RIVM op correcte wijze wordt afgehandeld. Verder is ook de bewaking van de onafhankelijkheid van het RIVM onderdeel geworden van de taak van de Commissie.

2.2 Werkwijze

De Commissie van Toezicht bestaat uit ten hoogste zeven leden, waaronder de voorzitter. De leden worden benoemd door de minister van VWS, in overeenstemming met de ministers van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Economische Zaken en Klimaat en Infrastructuur en Waterstaat. Daarvan worden twee leden benoemd op voordracht van de KNAW. Er wordt gestreefd naar een diversiteit aan expertisevelden, passend bij de opdrachtenportefeuille van het RIVM. De leden worden benoemd voor een periode van vier jaar en kunnen worden herbenoemd voor eenzelfde periode.

Samenstelling van de Commissie van Toezicht RIVM per december 2021:

Leden benoemd op voordracht van de KNAW:

prof. dr. J.P. Mackenbach (voorzitter) (maatschappelijke gezondheidszorg)
prof. dr. A.P. Hardon (medische antropologie)

Leden aangewezen door de minister van VWS:

prof. dr. P. Speelman (algemene inwendige geneeskunde, bacteriële infecties)
prof. dr. J.C. Seidell (voeding en gezondheid)
prof. dr. M. Nielen (veterinaire volksgezondheid)
prof. dr. E.M. Steg (omgevingspsychologie)
Prof. dr. Frans (F.G.M.) Russel (farmacologie en toxicologie)

Prof. dr. Russel is sinds 1 juli 2021 de opvolger van prof. dr. ir. I.M.C.M. Rietjens (toxicologie en voedselveiligheid).

De benoemingstermijn van prof. dr. Speelman liep op 31 december 2021 af. Hij is inmiddels opgevolgd door prof. dr. W.J.M. Spaan (virologie).

---

¹ Wet op het RIVM. Bezocht op <https://wetten.overheid.nl/BWBR0008289/2021-03-19> op 22 april 2022.

Onder de Commissie ressorteert de Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit van het RIVM. Deze functie werd de afgelopen jaren vervuld door prof. dr. J. van Gijn. Na het verstrijken van diens tweede benoemingstermijn is deze in de loop van 2021 opgevolgd door prof. dr. H. Eijsackers.

De Commissie van Toezicht vergadert elk jaar vijfmaal; vier reguliere vergaderingen en in principe één thematische vergadering. Tijdsbeslag per vergadering is één dagdeel.

Het secretariaat van de Commissie van Toezicht is belegd bij het RIVM. M.J.M. Wouters MA vervulde in 2021 de functie als secretaris van de Commissie van Toezicht.

2.3 Informatievoorziening

Om haar taak goed te kunnen vervullen, is het voor de Commissie van belang dat zij goed en tijdig wordt geïnformeerd over de wetenschappelijke activiteiten van het RIVM, en over ontwikkelingen binnen en buiten het RIVM die op de wetenschappelijke positie van het RIVM invloed hebben. De informatievoorziening aan de Commissie bestaat uit de volgende elementen:

- Tijdens iedere vergadering wordt de Commissie door de directie van het RIVM geïnformeerd over actuele ontwikkelingen en de laatste stand van zaken betreffende relevante onderwerpen of thema's. Dit biedt de Commissie de gelegenheid om kritische vragen te stellen, advies uit te brengen en, indien zij dit wenselijk of noodzakelijk acht, belangrijke onderwerpen te agenderen voor een apart vervolgoverleg of een latere vergadering.
- De agenda van de Commissievergaderingen wordt vastgesteld in overleg tussen de voorzitter en de directie van het RIVM, waarbij ernaar wordt gestreefd alle belangrijke ontwikkelingen de revue te laten passeren. De bespreking wordt doorgaans voorbereid d.m.v. een of meerdere schriftelijke documenten vanuit het RIVM. Elk agendapunt wordt mondeling ingeleid door een directielid of medewerker van het RIVM. In de discussie heeft de Commissie de gelegenheid de directie van het RIVM kritisch te bevragen en/of van advies te voorzien.
- Omdat de opdracht van de Commissie ook het toezicht op de onafhankelijkheid van het RIVM betreft wordt jaarlijks tijdens één van de Commissievergaderingen met senior-onderzoekers van het RIVM stilgestaan bij de vraag of zich in het voorgaande jaar bedreigingen van de onafhankelijkheid hebben voorgedaan, en zo ja hoe het RIVM daarmee is omgegaan. Een dergelijke bespreking, betreffende het kalenderjaar 2021, heeft voor het eerst plaatsgevonden in april 2022 (paragraaf 3.4).
- Onder normale omstandigheden brengt de Commissie eenmaal per jaar een werkbezoek aan een onderdeel van het RIVM. Doel is om met 'de werkvloer' kennis te maken en zich te laten informeren over de praktische uitvoering van het wetenschappelijk werk van het RIVM, evenals mogelijke knelpunten daarin. In aanvulling daarop kunnen individuele leden van de Commissie op maat gesneden werkbezoeken brengen aan onderdelen van het RIVM die bij hun expertise aansluiten. In verband met de beperkingen als gevolg van de COVID-19 epidemie hebben in 2021 geen werkbezoeken plaatsgevonden.
- De Commissie heeft in 2021 wekelijks communicatiebulletins en overzichten van publicaties van het RIVM ontvangen. Eenmaal per jaar ontvangt de Commissie een samenvatting van de evaluatie door de opdrachtgevers (d.w.z. de diverse Ministeries) van het werk van het RIVM, alsmede een overzicht van spraakmakende rapporten en het wetenschappelijk jaarverslag incl. een overzicht van de publicaties (paragraaf 3.3).

3. Algemeen

3.1 Vergaderingen en contactmomenten

In 2021 heeft de Commissie van Toezicht vijf reguliere vergaderingen gehad. Ten gevolge van de maatregelen omtrent de COVID-19 epidemie vonden vier van de vijf bijeenkomsten digitaal plaats.

Normaliter zijn leden van de Commissie ook betrokken bij bilaterale contacten met verschillende afdelingen van het RIVM, bijvoorbeeld voor gevraagde adviezen als reviewers, alsook bij de diverse activiteiten van de RIVM Academy. In 2021 zijn de fysieke contacten als gevolg van de COVID-19 epidemie echter beperkt. De Commissie hoopt deze activiteiten in 2022 te hervatten.

3.2 Actuele onderwerpen

De Commissie bespreekt tijdens de vergaderingen ook actuele onderwerpen en ontwikkelingen die samenhangen met de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van het RIVM.

Ook in 2021 is de aandacht van de Commissie vanzelfsprekend uitgegaan naar de COVID-19 epidemie en de daaraan gerelateerde activiteiten van het RIVM. Hierover wordt afzonderlijk verslag gedaan in hoofdstuk 6.

In dat kader is in 2021 verder gesproken over de programmering n.a.v. de rapporten van het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof (de z.g. Commissie-Hordijk) die in 2020 verschenen². Wat betreft Stikstof is gesproken over de versterking van onderbouwing. Er worden door het RIVM meer samenwerkingen gezocht en de eisen aan transparantie zijn hoog: data en modellen moeten voor iedereen toegankelijk zijn.

Verder is gesproken over chroom-6 bij defensie, waarbij het RIVM onderzoek heeft uitgevoerd naar op welke defensielocaties er sprake geweest kan zijn van blootstelling. De Commissie van Toezicht heeft in dit dossier geïnformeerd naar mogelijke beïnvloeding, gezien de vergaande consequenties van de uitkomsten van onderzoek voor de rijksoverheid. De Commissie van Toezicht concludeert dat het onderzoek naar chroom-6 laat zien dat het RIVM onafhankelijk van de overheid opereert.

De Commissie van Toezicht heeft ook gesproken over de wijze waarop het RIVM mogelijke belangenverstremming van auteurs meeneemt bij systematische literatuuronderzoeken. Deze kwestie kwam aan de orde n.a.v. kritiek van buiten op twee RIVM rapporten uit 2017 en 2020³⁴. In die rapporten presenteert het RIVM de resultaten van systematische literatuuronderzoeken naar de gezondheidseffecten van het geluid van windturbines. Volgens de critici hield het RIVM in deze rapporten onvoldoende rekening met mogelijke belangenverstremming van het uitgevoerde onderzoek in de vorm van financiering door de 'windlobby'. Hoewel de Commissie van Toezicht meent dat de conclusies van het systematische literatuuronderzoek niet anders zouden zijn geweest als wel met deze mogelijke bron van bias rekening was gehouden, heeft zij geadviseerd om hier in het vervolg systematischer naar te kijken.

---

² Niet uit de lucht gegrepen. Eerste rapport van het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof (2020). Bezocht op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/03/05/bijlage-niet-uit-de-lucht-gegrepen> op 19 mei 2021. Meer meten, robuuster rekenen. Eindrapport van het Adviescollege Meten en Berekenen Stikstof (2020). Bezocht op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/06/15/meer-meten-robuster-rekenen> op 19 mei 2021.

³ GGD Amsterdam & RIVM. (2017). *Health effects related to wind turbine sound*.

⁴ RIVM. (2020). *Health effects related to wind turbine sound: an update*.

3.3 Algemene indrukken van de Commissie aan de hand van verstrekte overzichten

Ter verdere beoordeling van de wetenschappelijke kwaliteit van het RIVM heeft de Commissie van Toezicht drie overzichten ontvangen die bij hebben gedragen aan haar beeldvorming:

- Analyse wetenschappelijke publicaties en rapporten 2010 – 2021;
- Het overzicht van beoordelingen van RIVM programma's door Rijksopdrachtgevers over 2021;
- Een overzicht van 'spraakmakende' RIVM rapporten gepubliceerd in 2021.

Uit de analyse van de wetenschappelijke publicaties en rapporten blijkt dat er in 2021 703 publicaties in wetenschappelijke tijdschriften en 175 rapporten zijn uitgekomen. Dat is een respectabel aantal, vergelijkbaar met de productie van de direct voorafgaande jaren. Het aantal publicaties in wetenschappelijke tijdschriften is echter al een aantal jaren aanzienlijk lager dan in de jaren 2010-2012, toen het nog rond de 900 lag. In besprekingen met de Commissie van Toezicht geeft het RIVM aan dat de verklaring onder meer moet worden gezocht in de relatief steeds krappere financiering. Dit is een van de redenen waarom de Commissie van Toezicht de vraag van het RIVM om een ruimere financiering van de kennisbasis onderschrijft (zie par. 3.5).

Een ander aandachtspunt betreft het aandeel 'open access' publicaties. Dat is in de afgelopen jaren geleidelijk gestegen, naar 76% in 2021. Dit betekent dat er naar het door de rijksoverheid gestelde doel van 100% nog een flinke weg te gaan is. In dat verband betreurt de Commissie van Toezicht dat het RIVM nog geen gebruik heeft gemaakt van haar suggestie, twee jaar geleden gedaan, om de mogelijkheden van 'green open access' te gebruiken. Hierbij wordt de door een wetenschappelijk tijdschrift geaccepteerde versie van een manuscript in een open 'repository' geplaatst, zodat het voor iedereen toegankelijk is. In de academische wereld is deze praktijk, die het mogelijk maakt vrijwel 100% 'open access' te realiseren, inmiddels vrij gangbaar.

Zoals ieder jaar hebben de Rijksopdrachtgevers ook over 2021 het verloop en de resultaten van de door het RIVM uitgevoerde programma's beoordeeld. In totaal gaat het om ongeveer 30 programma's die op deze wijze door de opdrachtgevers zijn geëvalueerd, onder meer op "inhoudelijke kwaliteit van de producten en bruikbaarheid voor de opdrachtgever". De beoordelingen zijn alle positief (ruim voldoende tot zeer goed) en vergelijkbaar met de beoordelingen over 2020. De Commissie van Toezicht heeft met belangstelling kennis genomen van deze beoordelingen, en geconstateerd dat die laten zien dat het wetenschappelijk werk van het RIVM goed scoort op het punt van relevantie voor de opdrachtgevers.

Het RIVM voorziet de Commissie van Toezicht t.b.v. het jaarverslag ook van een overzicht van 'spraakmakende' publicaties en rapporten, met een analyse van de eventuele kritiek vanuit wetenschappelijke hoek die daarop in de loop van het verslagjaar naar voren is gekomen. Ook in 2021 hebben diverse RIVM-publicaties en rapporten tot discussie geleid. Het ging hierbij veelal om onderwerpen waarover op dat moment nog geen wetenschappelijke consensus was bereikt, zoals de rol van aerosolen bij de verspreiding van COVID-19. De Commissie van Toezicht meent dat het RIVM met de kritiek op constructieve en transparante wijze is omgegaan, en dat de kritiek geen afbreuk doet aan het beeld dat de wetenschappelijke kwaliteit van het werk van het RIVM in het algemeen goed is.

3.4 Bedreigingen van de onafhankelijkheid

Om te reflecteren op mogelijke bedreigingen van de onafhankelijkheid van het wetenschappelijk werk van het RIVM, en op de wijze waarop het RIVM hiermee omgaat, heeft de Commissie in een apart belegde sessie gesproken met senior-medewerkers van het RIVM. De Commissie heeft hierbij

gesproken over een drietal spraakmakende casussen ingebracht door de onderzoekers waarbij sprake was van mogelijke bedreigingen van de onafhankelijkheid.

De besproken casussen illustreerden de complexiteit van de situaties waarin RIVM onderzoekers vaak moeten werken, waarbij vele ook legitieme belangen meespelen. Dit betekent dat het regelmatig veel tijd en continu afwegen vereist om rolvastheid en onafhankelijkheid te bewaken, ook in crisissituaties waarin snel gehandeld moest worden. De Commissie was onder de indruk van de zorgvuldigheid waarmee deze afwegingen werden gemaakt, en is van oordeel dat het RIVM in deze casussen op een goede wijze is omgegaan met het waarborgen van de onafhankelijkheid van het instituut.

3.5 Kennisbasis RIVM

De Commissie van Toezicht van het RIVM maakt zich al geruime tijd zorgen over de ontoereikende financiële middelen voor de wetenschappelijke kennisbasis van het RIVM. Als gevolg van de agentschapsstructuur en het accent op opdrachtfinanciering is onvoldoende financiering beschikbaar voor ontwikkeling en onderhoud van die wetenschappelijke kennisbasis, in de zin van onderhoud, vernieuwing, transparantie en ontwikkeling van het kennisinstrumentarium, van mogelijkheden tot participatie in wetenschappelijke consortia en andere samenwerkingsverbanden, en van eigen programmering van wetenschappelijk onderzoek.

4. Strategisch Programma RIVM (SPR)

Het RIVM heeft de beschikking over een budget voor wetenschappelijke innovatie, het Strategisch Programma RIVM (SPR). Dit budget is gericht op de continuïteit van de RIVM-taken op de langere termijn, en specifiek bedoeld om “voorbereid te zijn op de vragen van morgen”. Daarvoor is het noodzakelijk de (internationale) wetenschappelijke positie van het RIVM te behouden en versterken, inclusief de daarvoor benodigde nieuwe onderzoeksmethoden en -technieken.

De Commissie van Toezicht RIVM is nauw betrokken bij de invulling die het RIVM geeft aan strategisch onderzoek. Zij wordt geïnformeerd over de inrichting en resultaten van het Strategisch Programma RIVM (SPR) en adviseert de Directeur-generaal van het RIVM over:

1. de inhoudelijke kaders (speerpunten) die leidend zijn voor de keuze van projecten;
2. de toetsingsmethodiek van resultaten van het SPR;
3. de evaluatie van de resultaten van SPR-projecten.

4.1 Jaarrapportage SPR 2020

In april 2021 is de jaarrapportage SPR 2020 voor advies voorgelegd aan de Commissie van Toezicht. De jaarrapportage SPR over 2020 betreft een inhoudelijke retrospectieve verantwoordingsrapportage, met een reflectie op de resultaten die in 2020 zijn bereikt en een vooruitblik op de tweede fase van SPR.

De Commissie van Toezicht heeft vertraging van projecten benoemd als belangrijk aandachtspunt. Door vertraging verschuift besteding van het SPR-budget. De Commissie heeft geïnformeerd naar de actualiteit van perceptie en gedrag. Uitgelegd is dat is gekozen voor onderwerpen waar op sociaal-wetenschappelijk gebied van geleerd kan worden, zoals het thema droogte. De Commissie heeft verder gesuggereerd een overzicht toe te voegen van de samenwerkingspartners en welke resultaten met deze samenwerkingspartners samen zijn bereikt.

4.2 Contourennota SPR 2023-2026

Het SPR kent een cyclus van 4 jaar. Dit betekent dat voorafgaand aan elke nieuwe SPR-cyclus bekeken wordt welke wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen spelen om de toekomstige maatschappelijke vraagstukken op een zo valide manier met de nieuwste en meest moderne wetenschappelijke methoden en technieken te kunnen beantwoorden. De primaire insteek van SPR 2023-2026 is wetenschappelijk-methodologische vernieuwing. Een interdisciplinaire aanpak is een van de voorwaarden voor indiening.

De leden van de Commissie van Toezicht hebben schriftelijk eerste reflecties kunnen geven op de Contouren SPR 2023-2026, t.a.v. de vijf categorieën methodologische vernieuwing, de acht inhoudelijke thema's en de doelstellingen. Deze reacties zijn verwerkt. Vervolgens heeft de Commissie de Contourennota in december 2021 besproken met de Directieraad van het RIVM. De Commissie vindt dat er een zorgvuldige procedure is gevolgd en is content met de Contourennota, in het bijzonder met het accent op wetenschappelijke vernieuwing.

De Commissie heeft gevraagd naar de verhouding tussen SPR en het beoogde programma Kennisbasis. Toegelicht werd dat beiden belangrijk zijn om het fundament van het RIVM te onderhouden. Voor het beoogde Kennisprogramma wordt prioriteit gegeven aan het onderhoud en versterking van de modellen en verkrijgen en beheren van bijbehorende data met de juiste infrastructuur binnen het RIVM. In het SPR 2023-2026 daarentegen staat wetenschappelijke vernieuwing centraal.

De Commissie heeft het belang van een duurzaam verbonden netwerkorganisatie benadrukt. Binnen het huidige SPR is geld beschikbaar gesteld om een verbetering te bewerkstelligen. De Commissie heeft verder benadrukt dat cumulatieve blootstelling en toxicologie belangrijke thema's zijn om onder te brengen in het SPR 2023-2026.

5. Wetenschappelijke audits

5.1 Methodologie

Wetenschappelijke audits van onderdelen van het RIVM vormen een belangrijk instrument voor de Commissie van Toezicht bij de uitvoering van haar taak. De Commissie is in dezen opdrachtgever. Zij stelt de doelstelling en de samenstelling van de auditcommissie vast, begeleidt de voorbereiding van de audit en evalueert het verslag en bijbehorende reactie van het RIVM. Tevens beoordeelt de Commissie de acties die zijn uitgevoerd naar aanleiding van de audit. De Commissie hanteert bij de audits in principe het door de KNAW, NWO en VSNU vastgestelde *Strategy Evaluation Protocol (SEP) 2021-2027*⁵.

Bij wetenschappelijke audits die in het verleden zijn uitgevoerd, is echter gebleken dat niet alle beoordelingscriteria uit het SEP van toepassing zijn op het werk van het RIVM. Daarom is in 2016 een Leidraad ontwikkeld die beter toepasbaar is voor de evaluatie van de verschillende typen wetenschappelijk werk bij het RIVM. Op verzoek van de Commissie is deze Leidraad voor evaluaties bij het RIVM in 2021 geactualiseerd. Daarin zijn de inzichten van het nieuwe SEP (2021-2027) verwerkt en is de tekst uitgebreid n.a.v. van bevindingen van twee recente audits straling en medische technologie. Het evaluatie-framework en de criteria zijn aangepast op basis van het nieuwe SEP. Nieuw zijn *Openness and integrity*, *Open science* en *human resources*.

De algemene doelstelling van een audit is de beoordeling van de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van de activiteiten van het RIVM op een bepaald terrein door een internationale groep van deskundigen. Naast de wetenschappelijke kwaliteit vraagt de Commissie nadrukkelijk om ook de maatschappelijke relevantie in ogenschouw te nemen.

De internationale groep van deskundigen onder extern voorzitterschap wordt ondersteund door een externe secretaris. Eén of twee leden van de Commissie, die per toerbeurt worden aangewezen (afhankelijk van het onderwerp van de evaluatie), vormen de begeleidingscommissie (liaison officer(s)) die de richting en voortgang van het proces bewaakt en begeleidt.

5.2 Follow-up audit Straling

In september 2019 heeft de wetenschappelijke audit straling op het RIVM plaatsgevonden door een internationaal auditteam. In juni 2021 is de Commissie geïnformeerd over de status van de opvolging van de door het audit team gedane aanbevelingen. 10 van de 15 doelen waren in de junivergadering verwezenlijkt. Er was sprake van drie langer lopende acties (bv. een lobby voor meer aandacht voor een bepaald punt, bij een opdrachtgever), waar de centra mede afhankelijk zijn van derden voor het slagen. Twee punten waren door Corona vertraagd en zijn in de maanden na de junivergadering afgerond. De Commissie constateert dat de audit en de opvolging hiervan uitstekend zijn uitgevoerd.

5.3 Wetenschappelijke audit Medische Technologie

In 2021 is de wetenschappelijke audit Medische Technologie uitgevoerd. Scope van de audit betrof het gehele expertiseveld medische technologie binnen het Centrum GZB voor wat betreft alle zes rollen die het RIVM op dat terrein vervult: onderzoek (Research), beleidsondersteuning (Policy advice), informatievoorziening (Information provision), monitoring en bewaking (Monitoring and surveillance), crisis- en incidentmanagement (Crisis and incident management) en programmacoördinatie (Programme coordination).

---

⁵ https://www.nwo.nl/sites/nwo/files/documents/SEP_2021-2027.pdf

De audit richtte zich in beginsel op de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van RIVM-activiteiten op het gebied van medische technologie, en de rol als trusted advisor. Daarnaast werd gekeken naar kennisgenererend onderzoek en de balans tussen dit onderzoek en de beleidsadviserende activiteiten. Tot slot werd bekeken in hoeverre het werk van het RIVM bijdraagt aan kwaliteit van zorg met betrekking tot medische technologie, en in hoeverre RIVM (inter)nationaal een autoriteit is op dit gebied.

Het rapport van de audit medische technologie is 13 september 2021 opgeleverd door de auditcommissie. In de septembervergadering van de Commissie is aan de hand van een presentatie en toelichting van de auditcommissie gesproken over belangrijke (soms RIVM-brede) bevindingen en aanbevelingen in het rapport.

Belangrijke uitdagingen en aanbevelingen zijn onder andere:

- *Visie en strategie*
Om voorbereid te zijn op de toekomst, beveelt de auditcommissie aan om een visie en strategie te ontwikkelen voor het expertiseveld medische technologie, met input van opdrachtgevers, stakeholders en experts.
- *Vertrouwen*
De auditcommissie adviseert om te werken aan het wederzijds vertrouwen tussen RIVM en de opdrachtgevers.
- *Financieel afhankelijk, wetenschappelijk onafhankelijk*
Volgens de auditcommissie creëert de huidige bekostigingsstructuur (m.n. de financiering van opdrachten) in combinatie met de onafhankelijkheid op wetenschappelijk gebied een aantal spanningen die RIVM wetenschappelijk, maatschappelijk en operationeel op de proef kunnen stellen. Volgens de auditcommissie is er een lange 'brug' tussen kennisgenererend onderzoek enerzijds en beleidsadvisering anderzijds, maar beide zijn stevast met elkaar verbonden.

Vanwege de beperkte omvang van het onderzoekswerk van het expertiseveld (dit betreft vooral toegepast onderzoek en betreft 10% van de activiteiten) was de auditcommissie van mening dat zij geen oordeel kan geven over de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van het onderzoek.

De aanbevelingen in het auditrapport sluiten aan bij de wens van het expertiseveld binnen het RIVM om een hernieuwde visie en strategie te ontwikkelen. In de visieontwikkeling zal gezocht worden naar een goed samenspel tussen enerzijds potentiële gezondheidsrisico's die opdrachtgevers van het RIVM zien en anderzijds risico's die RIVM zelf ziet vanuit haar onafhankelijke rol als kennisinstituut.

Het expertiseveld zal, zoals ook aanbevolen door de auditcommissie, zich bij de ontwikkeling van een hernieuwde strategie focussen op gebieden van medische technologie met een hoog potentieel gezondheidsrisico, op het opereren als EU Expertlaboratorium in combinatie met deskresearch, op het verbreden van het netwerk en expertise, op het verbeteren van zichtbaarheid en profiel, en op de financieringsstructuur (kennisgenererend versus beleidsmatig; korte versus lange termijn; opdrachtgever versus derde geldstroom).

De Commissie van Toezicht acht de aanbevelingen zeer relevant en is blij met de uitgebreide reactie en aanpak van het RIVM, om tot herijking van de visie en strategie te komen.

5.4 Wetenschappelijke audit Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV)

De Commissie van Toezicht heeft in 2021 besloten een wetenschappelijke audit te houden met betrekking tot de Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV). Deze audit vindt plaats in 2022. Het doel van de audit is om de wetenschappelijke kwaliteit en de onafhankelijkheid van het RIVM te bepalen wat betreft de VTV. Daarnaast wordt gekeken naar de manier waarop VTV-kennis gegenereerd wordt door praktijk- en stakeholderconsultatie. Tot slot wordt onderzocht of de VTV bijdraagt aan geïnformeerde volksgezondheidskeuzes door de nationale overheid. De audit moet resulteren in specifieke lessen die helpen om toekomstige edities van de VTV te verbeteren.

De scope van de audit omvat het gehele veld van expertise van de VTV binnen het centrum Gezondheid en Maatschappij. De audit focust zich op de VTV-2018 en de (speciale) corona-inclusieve VTV die gepubliceerd werd gedurende de Covid-19 epidemie. De audit behelst daarmee de VTV uitgevoerd door het RIVM tussen 2015 en 2020. Het rapport van de audit wordt eind 2022 verwacht.

6. COVID-19

In 2021 is de Commissie tijdens de vergaderingen en indien nodig ook daarbuiten uitgebreid geïnformeerd over de stand van zaken rondom de COVID-19 epidemie.

6.1 Updates tijdens vergaderingen

Tijdens de februarivergadering informeerde het RIVM de Commissie over de rolverdeling in het ontwerp en de uitvoering van het COVID-19 vaccinatieprogramma en de wetenschappelijk inbreng van het RIVM. Het RIVM heeft een rol in de advisering van de overheid, coördinatie en de vaccinatiecampagne (o.a. logistiek, deskundigheidsbevordering, monitoring en evaluatie).

Tijdens de aprilvergadering werd de Commissie geïnformeerd over een versnelling van het COVID-19 vaccinatieprogramma.

Tijdens de junivergadering werd gesproken over het afvalwateronderzoek dat werd uitgebreid en over registratie van vaccinaties van het COVID-19 vaccinatieprogramma. Vaccinaties vanuit zorginstellingen en huisartsen waren een punt van aandacht wat betreft registratie.

In de decembervergadering werd de Commissie geïnformeerd dat het RIVM vroegtijdige informatie ontving over de omikronvariant uit het Verenigd Koninkrijk en Denemarken. Daarnaast werd de Commissie geïnformeerd dat het RIVM in gesprek was met de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen over advisering op de lange termijn.

6.2 Opvolging Quickscan COVID-19

In 2020 heeft de Commissie besloten tot een tussentijdse evaluatie van de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van de aan de COVID-19 epidemie gerelateerde wetenschappelijke activiteiten van het RIVM over de periode maart – september 2020. De Commissie heeft in deze Quickscan gekozen voor een opstelling waarbij kritische bevraging tot doel had om reflectie bij het RIVM te bevorderen, en waarbij de Commissie kon adviseren over de dilemma's waarmee het RIVM wordt geconfronteerd. De Quickscan is afgerond in 2021, en bevatte een aantal aandachtspunten voor de korte en de iets langere termijn. Deze waren in de eerste plaats aan het RIVM gericht, maar viseerden soms ook de opdrachtgever (d.w.z. het Ministerie van VWS), met wie deze aandachtspunten door de voorzitter zijn besproken.

Ten behoeve van het jaarverslag 2021 heeft de Commissie van Toezicht het RIVM verzocht om een stand van zaken wat betreft de opvolging van de aandachtspunten. De Directieraad van het RIVM heeft op 8 april 2021 gereageerd op de Quickscan van de Commissie van Toezicht RIVM. De Minister van VWS heeft in 2021 in een Stand van zakenbrief COVID-19 de Tweede Kamer geïnformeerd over de Quickscan en gereageerd op de Quickscan⁶. Noch in de Tweede Kamer, noch in de media heeft de Quickscan aandacht getrokken.

Aandachtspunten m.b.t. de rekenmodellen

Een belangrijk aandachtspunt betrof de communicatie over en transparantie van de gebruikte rekenmodellen. Het RIVM heeft dit opgepakt door extra te investeren in een RIVM-brede kwaliteitsverbetering van modellen, wat betreft toegankelijkheid en kwaliteit van data, uniformiteit in programmeertaal, en wetenschappelijke onderbouwing. Specifiek ten aanzien van de COVID-19

---

⁶ Kamerstuk 25 295, nr. 1105

rekenmodellen is de informatievoorziening uitgebreid, onder meer door publicatie van het rapport [Beschrijving transmissiemodel berekening zorgbelasting COVID-19](#) dat als levend document een beschrijving geeft van het model voor de verwachte zorgbelasting door COVID-19. Op de website van het RIVM zijn inmiddels meerdere rapporten over modellen en modelleren opgenomen.

De DG RIVM heeft de Commissie in maart 2022 gevraagd een externe audit van de COVID modellering te overwegen. De Commissie heeft hierop besloten een dergelijke audit te gaan voorbereiden en uitvoeren. Deze zal in de tweede helft van 2022 worden uitgevoerd.

Aandachtspunten m.b.t. een bredere benadering van de COVID-19 epidemie

Een volgend aandachtspunt uit de Quickscan betrof de noodzaak van een verbreding van de wetenschappelijke inbreng van het RIVM in de aanpak van de epidemie, door intensivering van het gedragswetenschappelijk onderzoek en door continuering en uitbreiding van wetenschappelijk onderzoek naar de impact van de epidemie op de bredere volksgezondheid. Deze aanbevelingen zijn slechts gedeeltelijk uitgevoerd.

Gedragswetenschappelijk onderzoek heeft een sterkere rol in de beleidsvorming gekregen, waarbij ook een forse uitbreiding heeft plaatsgevonden van de capaciteit van gedragswetenschappelijk onderzoek⁷. Voor 2022 is de gedragsunit opnieuw door het Ministerie van VWS gevraagd haar onderzoek en kennisverspreiding rondom COVID-19 voort te zetten. Tegelijkertijd neemt ook de vraag vanuit andere opdrachtgevers naar het meer betrekken van sociaalwetenschappelijke expertise in projecten op gezondheids- en duurzaamheidsthema's toe. Binnen het RIVM wordt intussen ook gewerkt aan versterking en inbedding van maatschappij- en gedragswetenschappen, vanuit de visie dat de sociale wetenschappen onderdeel zijn van een integrale benadering van de maatschappelijke opgaven waarvoor het RIVM kennis en advies levert.

De aanbeveling van de Commissie van Toezicht om wetenschappelijk onderzoek naar de impact van de epidemie op de bredere volksgezondheid te continueren en uit te breiden is echter slechts beperkt opgevolgd. In 2020 is door het RIVM een snelle verkenning van die bredere volksgezondheidsaspecten uitgevoerd in de vorm van een "corona-inclusieve Volksgezondheid Toekomst Verkenning" (c-VTV). De Commissie van Toezicht meende en meent dat een vervolg hierop wenselijk is, maar constateert dat een opdracht hiertoe vanuit het Ministerie van VWS helaas is uitgebleven. Wel zal in de volgende Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV2024) COVID-19 een van de thema's worden, waarmee zich een nieuwe kans voordoet een bredere benadering te kiezen.

Aandachtspunten m.b.t. menskracht en middelen

In de Quickscan heeft de Commissie ook aandacht gevraagd voor het structurele tekort aan menskracht en het belang van versterking van de kennisbasis van het RIVM. Hoewel er binnen het huidige COVID-19 programma van het RIVM voldoende ruimte is om op te schalen waar nodig, blijft op de achtergrond de onderfinanciering van de kennisbasis een probleem. Door het ministerie van VWS, het ministerie van IenW en het RIVM wordt veel energie gestoken in een poging om financiering beschikbaar te stellen. Tot op heden zijn er echter geen additionele middelen voor de kennisbasis van het RIVM toegekend.

Aandachtspunten m.b.t. de evaluatie van de COVID-19 aanpak

Tenslotte zijn in de Quickscan ook aandachtspunten benoemd betreffende een bredere evaluatie van de COVID-19 aanpak in Nederland. De Commissie heeft geconstateerd dat een aantal van deze punten wordt meegenomen in de brede crisisevaluatie, o.a. van de Onderzoeksraad voor Veiligheid⁸.

---

⁷ Kamerstuk 25 295, nr. 1105

⁸ Kamerstuk 25 295, nr. 1105

Zo hebben meerdere evaluaties oog (gehad) voor (institutionele) structuuraspecten. In de brief aan de Tweede Kamer 'Lange termijn aanpak COVID-19'⁹ geeft de minister van VWS aan het wenselijk te vinden de advisering over het coronabeleid vanuit verschillende invalshoeken (epidemiologisch, maatschappelijk) een meer gelijkwaardige positie te geven. De Commissie ziet de uitkomst van deze beraadslagingen met belangstelling tegemoet.

Algemeen: beperkt toezicht op inbreng RIVM in OMT

In een eigen evaluatie van de Quickscan heeft de Commissie geconstateerd dat deze een beperkte scope heeft gehad, waarbij de belangrijkste kritiek uit wetenschappelijke kring buiten de scope is gebleven. Reden hiervoor is dat de meeste kritiek van buitenaf samenhang met onderwerpen die in het OMT zijn besproken, en vanwege de geheimhouding van de beraadslagingen in het OMT niet in de Quickscan konden worden betrokken. De Commissie heeft daardoor geen goed zicht gekregen op wat het RIVM in het OMT heeft ingebracht: wat daar precies is ingebracht is voor een belangrijk deel aan haar waarneming onttrokken. De Quickscan heeft zich beperkt tot inbreng in het OMT van door het RIVM uitgevoerde onderzoeken, en heeft geen zicht gegeven op andersoortige wetenschappelijke inbreng. De Commissie brengt deze lacune in het toezicht langs deze weg graag opnieuw onder de aandacht van de opdrachtgever (het Ministerie van VWS).

Conclusies

De Commissie oordeelt dat de door haar geformuleerde aandachtspunten door zowel het RIVM als het ministerie van VWS deels adequate opvolging hebben gekregen. De aanbeveling van de Commissie van Toezicht om wetenschappelijk onderzoek naar de impact van de epidemie op de bredere volksgezondheid te continueren en uit te breiden is echter slechts beperkt opgevolgd, door het ontbreken van een opdracht hiertoe vanuit het Ministerie van VWS. Ook de aanbeveling om de kennisbasis van het RIVM te versterken door de financiering te verruimen is helaas nog niet gerealiseerd.

---

⁹ Kamerbrief met als kenmerk 3325968-1025287-PDC1, 1 april 2022

7. Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit

De Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit (VWI) voor het RIVM rapporteert, zoals is vastgelegd in de Klachtenregeling en Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit RIVM¹⁰, aan de Commissie van Toezicht. Deze neemt in haar oordeel over het wetenschappelijk niveau en onafhankelijkheid van het RIVM de bevindingen van de VWI mee.

In 2021 zijn geen formele meldingen op het gebied van wetenschappelijke integriteit gedaan. In 2021 is de VWI wel door vijf medewerkers en een oud-medewerker benaderd met signalen op het gebied van wetenschappelijke integriteit, algemene integriteit en arbeidsrecht.

Middels mondelinge en mailadviezen kon bij twee medewerkers een voor hen bevredigende oplossing voor hun probleem worden gevonden. In het ene geval ging het om een bezwaar tegen een onjuiste auteursvolgorde die – na herhaald contact met diverse leidinggevenden (grotendeels buiten het RIVM) – door het toevoegen van een vermelding van de bijdragen van de verschillende auteurs aan het artikel kon worden opgelost. In het andere geval ging het om het niet vermelden van betrokkene als auteur ondanks diens substantiële bijdrage aan het rapport. Dit kon via herhaald contact met de voor publicatie van het rapport verantwoordelijke medewerker middels een erratum worden gecorrigeerd.

De overige casussen betroffen signalen op het gebied van algemene integriteit en arbeidsrecht en niet een inbreuk op wetenschappelijke integriteit. Dit is als zodanig gemeld aan betreffende oud-medewerkers en deze zijn doorverwezen naar de vertrouwenspersonen integriteit bij het RIVM. Met deze medewerkers is door de VWI contact onderhouden om hen te begeleiden bij het eventueel doorzetten van hun bezwaren naar een formele klacht.

De VWI en prof. dr. Seidell, lid van de Commissie, hebben in 2021 meegewerkt aan de Masterclass Wetenschappelijke Integriteit die voor medewerkers van het RIVM georganiseerd wordt om bewustwording van de verschillende aspecten van wetenschappelijke integriteit te bevorderen.

De Commissie van Toezicht constateert dat zich in 2021 binnen het gezichtsveld van de VWI geen problemen hebben voorgedaan die bredere aandacht vragen. Gezien het geringe aantal signalen en meldingen is het mogelijk wel van belang, de vindbaarheid van de VWI te vergroten, bijvoorbeeld door duidelijker vermelding op de RIVM website.

---

¹⁰ Klachtenregeling en Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit RIVM (2019). Bezocht op <https://www.rivm.nl/documenten/reglement-wetenschappelijke-integriteit> op 19 mei 2021.

8. Oordeel van de Commissie

De Commissie van Toezicht komt ook over 2021 tot een positief oordeel over de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van het RIVM. Zij baseert dat oordeel op een scala aan observaties: de verstrekte overzichten van publicaties en beoordelingen door rijksopdrachtgevers, de voortgang in het Strategisch Programma RIVM, de resultaten van de uitgevoerde audits, en ook op de wijze waarop het RIVM is omgegaan met wetenschappelijke kritiek en met bedreigingen van de onafhankelijkheid.

De Commissie van Toezicht verklaart daarom dat haar bevindingen in 2021 het beeld van eerdere jaren bevestigen dat het RIVM er in het algemeen goed in slaagt om de wetenschappelijke kwaliteit en onafhankelijkheid van het instituut te waarborgen.